

Harmen van der Schaaf

1 juni 1948 – 11 november 1996

Op 11 november 1996 overleed Harmen (Harrie) van der Schaaf. In een leunstoel gezeten, hield zijn hart op met kloppen: A. Toynbee's *Beschaving in het geding* nog in zijn handen toen zijn levensgezellin Tineke Hoogenkamp hem enkele uren later aantrof. De Sint-Maartenliedjes van de schoolkinderen in Lippenhuizen (Friesland) heeft hij niet meer gehoord.

Zijn verbintenis met Tineke bracht geen kinderen. Het was opvallend dat hij vaak door kinderen omgeven was, ze waren dol op hem. Al rond zijn dertiende jaar, wanneer hij op de fiets terugkwam van de middelbare school, holden de kinderen van de straat achter hem aan. Later was hij vaste en trouwe oppas voor kinderen van vrienden. In een van de families werd vaderdag steevast tweemaal gevierd: eenmaal extra voor 'oppasvader' Harmen. Enkele jaren was hij in de zomermaanden sluiswachter van een van de sluisjes van de Compagnonsfeart. Met mooi weer zwommen de kinderen uit de buurt in de vaart, het liefst rond het sluisje. Na drie zomers gaf Harmen het baantje op: het stond hem te zeer

tegen om de kinderen te verbieden rond de sluis te zwemmen, zoals van hem verlangd werd. Aan dingen waar hij niet achter stond, kon hij niet meedoen. Zo gaf hij jaren eerder zijn werk als chauffeur bij het verdeelcentrum voor biologisch-dynamische groenten en fruit Bloemberg op toen er nieuwe en grotere vrachtwagens kwamen en er al voor dag en dauw, terwijl de mensen nog sliepen, in dorpen en steden moest worden geleverd.

Zonder ophef deed Harmen datgene wat hij nodig en zinnig vond. Hij was hij bij menig antroposofisch initiatief betrokken: bij Pastinakel, BD-winkel in Zwolle, in de jaren zeventig; in de jaren tachtig hielp hij bij het opzetten en verbouwen van een andere winkel, de Swanneblom in Heerenveen; voor de antroposofische bibliotheek in Friesland deed hij de administratie en boekhouding en ook was hij jarenlang betrokken bij het initiatief dat Friese boeren in omschakeling naar BD-landbouw ondersteunde. Hij was penningmeester van de peuterspeelzaal in Gorredijk en was betrokken bij een vervolg daarop: een kleuterklas in Drachten, waarvoor hij de subsidie regelde. Maar uiteindelijk, tot verbazing van anderen, blies hij de zaak af omdat hij tot de conclusie kwam dat er te weinig draagkracht was. Samen met anderen zette hij zich in voor de oprichting van de patiëntenvereniging Siardus in Leeuwarden. Dit initiatief leidde tot zijn grote teleurstelling niet tot een levensvatbaar geheel.

Met grote nauwgezetheid en zorgzaamheid deed hij wat hij als zijn werk zag. Op driegeledingsconferenties in de jaren zeventig en tachtig was hij altijd de laatste die naar bed ging, om te zorgen dat alle lichten uit en de deuren gesloten waren. Tijdens een van die conferenties kwam aan het licht dat het voortbestaan van Driegonaal, tijdschrift voor sociale driegeleding, aan een zijden draadje hing omdat de toenmalige leden van de Werkgroep Driegonaal het blad niet meer konden voortzetten. Samen met Edithe Boeke de Clercq Zubli nam Harmen de zijden draad op en zorgde ruim tien jaar voor de materiële bestaansvoorwaarde van het blad: administratie, boekhouding, verzending en secretariaat.

Voor de redactievergaderingen maakte hij de lange reis uit Friesland naar Amsterdam, Zeist of Leiden om daar, te midden van de creatieve redactionele turbulentie, heel voorzichtig een enkele opmerking te maken over de financiële situatie (die doorgaans niet al te veel turbulentie toeliet). In verband met uit-

spraken van Rudolf Steiner over de Amerikaanse president Woodrow Wilson, kwam in de redactie meermalen een boek ter sprake dat geschreven was door een adviseur van Wilson. Een uitgebreide zoektocht bracht aan het licht dat het boek nergens in Nederland te vinden was. Ruim een jaar later verraste Harmen de redactie: op reis in Amerika had hij de speurtocht voortgezet en had het boek ergens in een universiteitsbibliotheek kunnen kopiëren.

Na de LTS en de Zeevaartschool was hij drie jaar machinist op een tanker en werkte daarna als opperman in de bouw. Ergens in die jaren moet hij de antroposofie hebben ontdekt. Jarenlang zou hij met grote ernst de moeilijkste werken bestuderen. Van Rudolf Steiner (lange tijd bestudeerde hij samen met anderen de Filosofie der vrijheid) maar ook werken van filosofen, kentheoretici en historici. Een zuiver verwoorde gedachtegang bracht hem tot respectvolle verwondering. Terwijl vriendelijkheid, interesse en bescheidenheid hem karakteriseerden, kon hij vasthoudend, stug en met ongeloof reageren wanneer hij bij anderen onwil of traagheid bespeurde om de dingen wezenlijk te onderzoeken.

In februari 1995 bleek zijn ernstige hartkwaal. Dat hij feitelijk hartpatiënt was, noemde hij alleen maar tussendoor. Veel activiteiten had hij in de voorafgaande jaren al neergelegd - in stilte afgerond. Pas na zijn overlijden rees de vraag of een aantal dingen die hij in de laatste weken van zijn leven ondernam er niet op wezen dat hijzelf misschien een vermoeden van zijn naderende dood had.

Met grote trouw volbracht hij nog de taak van 'oppasvader'. 'Maar als dat kind dan op je toe komt rennen, dan is alles weer goed,' vertelde hij niet lang voor zijn dood. Fietsend zo hard als hij kon, in angst dat het kind alleen op het schoolplein zou achterblijven en zou denken dat Harmen niet zou komen, had hij gevoeld hoe slecht hij er aan toe was.

Op 15 november werd hij begraven. Het kerkje in Lippenhuizen was met honderden mensen zo vol, dat er zitplaatsen te kort waren. Tijdens de gang naar de plaats van zijn graf waren op deze stralend blauwe dag zon en maan tegelijk zichtbaar aan de hemel.

(Deze levensschets werd geschreven door John Hogervorst en verscheen in *Motief* nr.1, 1997)